

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для проведення практичних занять

з дисципліни

«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

*(для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму
підготовки 6.030509 – Облік і аудит і слухачів другої вищої освіти
спеціальності 7.03050901 – Облік і аудит)*

Харків – ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 2016

Методичні вказівки для проведення практичних занять з дисципліни «Економіка підприємства» (для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напряму підготовки 6.030509 – «Облік і аудит» і слухачів другої вищої освіти спеціальності 7.03050901 – «Облік і аудит») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад.: Н. І. Склярук. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 28 с.

Укладач: Н. І. Склярук

Рецензент: д-р екон. наук А. Є. Ачкасов

Рекомендовано кафедрою економіки підприємств міського господарства протокол № 4 від 06 жовтня 2014 р.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	4
Тематичний план курсу «Економіка підприємства»	6
Практичне заняття 1.....	7
Практичне заняття 2.....	12
Практичне заняття 3.....	18
Практичне заняття 4.....	23
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	28

ВСТУП

Головним напрямком стабілізації економіки України є створення умов становлення та розвитку національного підприємства. Підприємства визначають ділову активність національної економіки. Вони є головними товаровиробниками, суб'єктами, які здійснюють розвиток виробництва, визначають його структуру. Від ефективності функціонування підприємства залежать економічний, науковий, технічний рівень розвитку країни, добробут усіх верств населення.

Стан економіки підприємства стає головним фактором, який визначає результати його діяльності. Кількісні і якісні параметри економічного стану визначають місце підприємства на ринку і здатність функціонувати в економічному просторі. Все це призвело до підвищення ролі підприємства як основної ланки всієї економіки, оскільки саме на цьому рівні створюється потрібна суспільству продукція, надаються необхідні послуги.

За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковим умовам організація господарської діяльності кожного підприємства. Отже, підготовка фахівців у галузі економіки підприємства, що мають глибокі теоретичні і практичні знання, можуть узагальнювати та застосовувати закордонний досвід розвинутих країн у діяльності вітчизняних підприємств, є своєчасною та актуальною.

«Економіка підприємства» являє собою навчальну дисципліну, яка вивчає форми і методи господарювання підприємства; способи раціонального поєднання і ефективного використання всіх видів ресурсів на рівні підприємства з метою отримання прибутку як результату задоволення суспільних потреб.

Метою викладання навчальної дисципліни «Економіка підприємства» є формування у майбутніх фахівців сучасного економічного мислення і системи теоретичних знань, вмінь та навичок практичної роботи щодо методів організації ефективного господарювання на рівні підприємства; набуття теоретичних і практичних знань щодо вирішення конкретних економічних завдань, які дозволили б їм найкращим чином досягти цілей підприємства.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Економіка підприємства» є вивчення господарських процесів, що відбуваються у виробничо-комерційних системах підприємств; закріплення комплексу економічних знань і засвоєння досягнень теорії та практики управління підприємствами; набуття практичних навичок у прийнятті науково-обґрунтованих господарсько-управлінських рішень в умовах ринкової економіки.

Методичні вказівки для проведення практичних занять з дисципліни

«Економіка підприємства» є основним структурним компонентом методичного забезпечення практичної підготовки студентів. У результаті виконання завдань, студент має можливість закріпити отримані в теоретичному курсі знання, а також придбати практичні навички прийняття науково обґрунтованих господарсько-управлінських рішень на основі конкретних економічних розрахунків.

Практичне заняття – форма навчального процесу, при якій викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно до сформованих завдань.

Перелік тем практичної роботи визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідних теоретичних положень, наборі завдань різної складності. Зазначені вище методичні засоби готуються викладачем, якому доручено проведення практичних занять, за погодженням з лектором даної навчальної дисципліни.

Основними методами практичного заняття є: самостійна робота, інструктаж, вправи, дослідження, стимулювання.

Вимоги до проведення практичного заняття:

- ✓ вдосконалення теоретичного матеріалу та його застосування;
- ✓ застосування вмінь і навичок при розв'язанні вправ;
- ✓ участь студентів у різних формах роботи;
- ✓ розвиток самостійності студентів;
- ✓ високий організаційний рівень;
- ✓ високий методичний і науковий рівень;
- ✓ раціональне використання часу;
- ✓ дотримання тем навчальної дисципліни.

Порядок обліку і контролю:

- ✓ контроль відвідування;
- ✓ контроль теоретичної підготовки;
- ✓ контроль самостійності при виконанні практичної підготовки;
- ✓ контроль своєчасності й охайності виконання завдань;
- ✓ виставлення оцінок кожному студенту;

Відповідно до робочої програми курсу в методичних вказівках наведені завдання за наступними темами курсу:

1. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці
2. Капітал підприємства.

3. Витрати на виробництво та реалізацію продукції
4. Фінансово-економічні результати діяльності підприємств

Тематичний план курсу «Економіка підприємства»

Назви змістових модулів і тем	Всього годин	Форми навчальної роботи		
		лекції	практика	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Підприємство та чинники його виробничої діяльності				
Тема 1. Теорії підприємств та основи підприємництва	4	1		3
Тема 2. Види підприємств, їх організаційно-правові форми	4	1		3
Тема 3. Зовнішнє середовище господарювання підприємств	4			4
Тема 4. Структура та управління підприємством	6			6
Тема 5. Ринок і продукція	4			4
Тема 6. Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці	12	2	2	8
Тема 7. Капітал підприємства	14	2	2	10
Тема 8. Техніко-технологічна база та виробнича потужність підприємства	6			6
Разом за змістовим модулем 1	54	6	4	44
Змістовий модуль 2. Фінансово-економічні показники і основи розвитку підприємства				
Тема 9. Організація виробництва і забезпечення якості продукції	6			6
Тема 10. Витрати на виробництво та реалізацію продукції	10	2	1	7
Тема 11. Фінансово-економічні результати діяльності підприємств	10	2	1	7
Тема 12. Планування діяльності підприємства	10			10
Тема 13. Інвестиції	6			6
Тема 14. Інноваційна діяльність	4			4
Тема 15. Розвиток підприємства: сучасні моделі, трансформація і реструктуризація	4			4
Тема 16. Економічна безпека та антикризова діяльність	4			4
Разом за змістовним модулем 2	54	4	2	48
Усього годин	108	10	6	92
ІНДЗ: курсова робота	36			36
Усього годин	144	10	6	92

Практичне заняття 1.

(2 год.)

Тема: Персонал підприємства, продуктивність і оплата праці

Мета: засвоїти методичні підходи до планування чисельності окремих категорій працівників підприємства; вивчити методику розрахунку показників оцінки чисельності, стану, руху персоналу підприємства; ознайомитися зі способами розрахунку виробітку та трудомісткості продукції; засвоїти форми і системи оплати праці.

В результаті розгляду теоретико-практичних питань *студент повинен вміти:*

- розкрити сутність понять персонал, продуктивність праці, заробітна плата, мотивація;
- розраховувати показники стану, руху, використання персоналу;
- здійснювати планування чисельності персоналу;
- розраховувати заробітну плату працівників підприємства за різними системами оплати праці;
- визначати ефективність використання персоналу підприємства.

План заняття:

1. Поняття, класифікація і структура персоналу підприємства.
2. Система показників для оцінки чисельності, стану, руху робочої сили на підприємстві.
3. Визначення чисельності окремих категорій працівників підприємства.
4. Продуктивність праці персоналу: сутність, показники і методи її вимірювання та напрямки підвищення.
5. Мотивація персоналу: сутність, види та основні методи впливу.
6. Сутнісно-видова характеристика форм і систем оплати праці персоналу.
7. Розв'язання задач за темою.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача № 1.1

Проаналізуйте дані про структуру трудових ресурсів підприємства, за базисний і звітні роки, використовуючи дані таблиці. Визначити питому вагу робітників у загальній чисельності персоналу підприємства, коефіцієнт чисельності основних працівників, виробіток 1 працівника, якщо обсяг виробленої продукції за базисний рік склав 81,5 млн. грн., за звітний 85,3 млн. грн.

Таблиця 1.1 – Вихідні дані

Показники	Базисний рік	Звітний рік
1. Промислово-виробничий персонал, усього	?	?
У тому числі: - робітники, усього:	?	?
з них: - основні	400	420
- допоміжні	380	385
службовці	60	50
фахівці	70	75
керівники	30	25
2. Персонал непромислових організацій	20	18
Разом працівників підприємства	?	?

Задача № 1.2

Квартальна програма виробничої ділянки – 620 комплектів деталей. Час на обробку одного комплекту: з токарних робіт – 8,2 год., з фрезерних – 7,1 год., норми виробітку, що плануються на токарні роботи – 110 %, на фрезерні – 115 %. У кварталі 70 робочих днів, тривалість зміни – 8 годин. Визначити чисельність робітників.

Задача № 1.3

Підприємство виготовляє вироби з пластмаси способом лиття. Річний обсяг виробництва виробів - 900 тис. шт., а трудомісткість виробу - 0,35 н- год. Тривалість робочої зміни - 8 годин (при однозмінному режимі роботи). Внутрішньозмінні витрати часу з вини робітників - 1,5 %, регламентоване невикористання обладнання - 3 %. Процент виконання норм виробітку - 105 %. Кількість робочих днів у році - 223. Визначити необхідну чисельність робітників-відрядників.

Задача № 1.4

Визначити кількість майстрів на дільницях цеху, якщо кількість робітників в базовому році була: на заготівельній дільниці – 50 осіб, на дільниці механічної обробки – 110 осіб, на складальній дільниці – 88 осіб. У поточному році за планом обсяг робіт збільшиться на 20%, норми керованості становлять: на заготівельній дільниці – 28, на механічній – 25, на складальній – 19 робітників на одного майстра.

Задача № 1.5

На основі даних про трудомісткість різних видів управлінських та інших робіт визначити загальну кількість персоналу та норму керованості (для майстрів). Реальний фонд робочого часу – 1810 годин за рік, кількість

промислово-виробничого персоналу – 860 осіб.

Таблиця 1.2 – Вихідні дані

Посада	Обсяг робіт, год
Начальник цеху	1895
Начальники дільниць	3600
Старші майстри	9750
Майстри	48800
Економісти	3600
Нормувальники	14420
Бухгалтери розрахункового відділу	3580
Бухгалтери матеріального відділу	1810
Табельники	3620
Секретар	1810
Комірники	1800
Експедитори	1790

Задача № 1.6

На обробку деталі витрачалося 18 хв. Після впровадження нового обладнання норма часу скоротилася до 15 хв. Визначити, на скільки знизилася трудомісткість і зросла продуктивність праці.

Задача № 1.7

За планом обсяг продукції у звітному році – 210 млн. грн., фактично склав - 220 млн. грн. Средньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу за планом – 600 чол., фактично склала 608 чіл. Визначити приріст продукції в результаті збільшення чисельності працівників, приріст продукції в результаті підвищення продуктивності праці, питому вагу приросту продукції за рахунок підвищення продуктивності праці.

Задача № 1.8

Средньооблікова чисельність працівників підприємства за рік склала 500 чіл. Протягом року прийнято на підприємство 15 чол., звільнено за власним бажанням – 10 чол., за порушення трудової дисципліни – 5 чол., пішли на пенсію – 8 чол., перебувають у декреті по догляду за дитиною до 3 років – 12 чол., переведені на інші посади й в інші підрозділи – 7 чол. Визначити коефіцієнт обороту кадрів по прийому, вибуттю, коефіцієнт плинності й змінності кадрів.

Задача № 1.9

Посадовий оклад економіста 1800 грн. У розрахунковому місяці було 23

робочих дня, 4 з яких фахівець перебував у відпустці без збереження заробітку. Виплачена премія в розмірі 20 % від фактичної зарплати. Визначити зарплату економіста.

Задача № 1.10

Визначити заробітну плату робітника за відрядно-преміальною оплатою праці, якщо робітник за місяць зробив:

- 170 деталей за другим розрядом, норма часу на одну деталь – 30 хв.,
- 140 деталей за третім розрядом, норма часу на одну деталь – 15 хв.

Премія виплачується в розмірі 40 %. Часова тарифна ставка для другого розряду - 13,1 грн., для третього розряду - 14,40 грн.

Задача № 1.11

Робітник п'ятого розряду відробив 24 робочих дня при тривалості робочої зміни 8 год. Годинна тарифна ставка становить 14,46 грн. Виробниче завдання виконане на 105 %. Установлений розмір премії становить: за виконання плану – 15 %, за кожний відсоток перевиконання плану – 2 % від тарифного заробітку. Визначити загальний розмір місячної заробітної плати робітника.

Задача № 1.12

Робітник-відрядник за місяць відробив 176 год. і виготовив 485 деталей. Норма часу на виготовлення однієї деталі склала 0,4 чол.-год., а розцінка 4,92 грн. за одну деталь. Премія передбачається в наступних розмірах: за виконання встановленої виробничої норми – 10 %, за кожний відсоток перевиконання плану – 2 % від тарифного заробітку. Визначити загальну величину місячної заробітної плати робітника.

Задача № 1.13

Визначити заробітну плату допоміжного працівника, якщо він обслуговує 10 робочих відрядників, з тарифною ставкою 10,3 грн./ч. Норма виробітку кожного основного робітника становить 6 виробів за одну зміну тривалістю 8 год. За розрахунковий місяць виготовлено 1500 виробів (при плані 1380). Розмір премії за виконання виробничого завдання встановлено в розмірі 25 % від тарифного заробітку.

Задача № 1.14

Визначити місячний заробіток працівника, якщо норма часу для виготовлення однієї деталі становить 0,5 год., а годинна тарифна ставка – 10,6 грн. За місяць робітник виготовив 610 од. продукції при плановому завданні

500 од. При перевиконанні планового завдання на 10 % тарифна розцінка збільшується 1,5 рази, понад 10 % - в 2 рази.

Задача № 1.15

На основі даних, наведених у таблиці, розподілити між окремими членами бригади загальний заробіток, який склав 8300 грн.

Таблиця 1.4 – Вихідні дані

П. І. Б.	Тарифний розряд	Відпрацьовано годин	Годинна тарифна ставка, грн.	КТУ
Іванов І.І.	III	168	9,36	1,1
Петров М.І.	V	176	11,96	0,9
Леонов А.П.	IV	184	10,53	1,0

Питання для самоконтролю знань:

1. Розкрийте сутність понять «трудові ресурси» та «персонал підприємства», «кадри».
2. Що Ви розумієте під складом та структурою персоналу підприємства.
3. Охарактеризуйте функціональний склад персоналу підприємства.
4. Розкрийте сутність понять: професія, спеціальність, кваліфікація. З'ясуйте різницю між ними.
5. Що являють собою трудові норми? Які види норм праці Ви знаєте?
6. Як розраховується планова чисельність персоналу підприємства?
7. Як обчислюється планова чисельність робітників-відрядників?
8. Як обчислюється планова чисельність допоміжних робітників?
9. Що таке рух персоналу? Яке його значення для підприємства і для працівника в ринкових умовах?
10. Які показники характеризують рух персоналу?
11. Охарактеризуйте сутність облікової, явочної чисельності персоналу підприємства
12. Що таке плінність кадрів і як її визначити?
13. Дайте визначення продуктивності праці. Якими показниками вона характеризується?
14. Що характеризує виробіток? У яких показниках він вимірюється і як обчислюється?
15. Що відображає трудомісткість? У яких показниках вона вимірюється і як обчислюється?
16. Назвіть фактори зростання продуктивності праці.
17. Охарактеризуйте заробітну плату як економічну категорію.
18. Які функції виконує заробітна плата в ринковій економіці?
19. Що таке мінімальна заробітна плата?

20. Які основні принципи організації заробітної плати?
21. Назвіть основні елементи організації праці.
22. У чому полягає державне регулювання оплати праці? Назвіть сфери державного регулювання оплати праці.
23. Розкрийте сутність тарифної системи.
24. Які основні елементи тарифної системи?
25. Для чого використовується Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників?
26. Охарактеризуйте сутність тарифної сітки.
27. Що визначає тарифна ставка?
28. Що являє собою єдина тарифна сітка?
29. Яка сутність погодинної форми оплати праці? Які системи погодинної форми оплати праці Ви знаєте?
30. Розкрийте сутність відрядної форми оплати праці. Які системи відрядної форми оплати праці існують та в чому вони полягають?
31. Розкрийте сутність колективної системи оплати праці.
32. У чому полягає сутність безтарифних моделей оплати праці?
33. Дайте характеристику структури заробітної плати. Які складові формують фонд заробітної плати працівників?

Практичне заняття 2.

(2 год.)

Тема: Капітал підприємства

Мета: вивчити склад та структуру основного й оборотного капіталу підприємства, засвоїти методику розрахунку амортизаційних відрахувань основного капіталу та показників руху, стану й економічної ефективності використання основних засобів; ознайомитися з методиками нормування оборотних коштів підприємства та показниками ефективності їх використання.

В результаті розгляду теоретико-практичних питань *студент повинен вміти:*

- розкрити сутність основних засобів й оборотних коштів, характеризувати їх структуру;
- розраховувати фізичний та моральний знос основних
- розраховувати показники стану, руху й ефективності використання основних засобів;
- розраховувати амортизаційні відрахування та обґрунтовувати вибір методу нарахування амортизації;
- визначати потребу підприємства в оборотних коштах;
- визначати ефективність використання оборотних коштів підприємства.

План заняття:

1. Сутність, склад та оцінка основних засобів підприємства.
2. Знос та амортизація основних засобів: поняття, вимірювання та методи нарахування.
3. Системи показників технічного стану, руху й ефективності використання основних засобів підприємства.
4. Оборотні кошти підприємства: сутність, склад та процес трансформації.
5. Методи визначення потреби в оборотних коштах підприємства.
6. Показники ефективності використання оборотних коштів підприємства.
7. Розв'язання задач за темою.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача № 2.1

Використовуючи дані, наведені в таблиці (у тис. грн.), визначити структуру матеріальних активів ТОВ "Прогрес" на початок і кінець року.

Таблиця 2.1 – Вихідні дані

Елементи матеріальних активів	На початок року	На кінець року
Виробничі фонди, усього:	?	?
у тому числі: основні	12365	15672
оборотні	8700	7856
Майно соціального призначення	4300	3980
Усього: матеріальні активи	?	?

Задача № 2.2

Використовуючи дані, наведені в таблиці (у тис. грн.) визначити структуру основних виробничих фондів на початок і кінець року й фондівіддачу, якщо обсяг випущеної продукції за рік становить 1560 тис. грн., а середньорічна вартість основних виробничих фондів склала 1140 тис. грн.

Таблиця 2.2 – Вихідні дані

Група основних фондів	На початок року	Зміни за рік
1. Будинки	408,5	-25,0
2. Споруди	37,6	0
3. Передавальні пристрої	12,5	+2,5
4. Машини й обладнання	432,6	+78,1
2. Транспортні засоби	110,8	-2,7
6. Інструменти, прилади, інвентар	70,0	+4,3
7. Інші основні фонди	21,1	+1,8
Усього	1093,1	

Задача № 2.3

Розрахувати щорічні амортизаційні відрахування прямолінійним методом амортизації згідно з вихідною інформацією.

Таблиця 2.3 – Вихідні дані

Показник	Значення
Вартість придбання обладнання, тис. грн.	400
Термін корисного використання, р.	6
Витрати на транспортування, %	8
Витрати на фундамент та монтаж, %	20
Витрати на комунікації, огороження, %	20
Інші капітальні одноразові витрати, %	15
Ліквідаційна вартість, %	5

Задача № 2.4

У цеху використовується теплообмінник, який було придбано 3 роки тому. Первісна вартість теплообмінника 150 тис. грн., відновна – 120 тис. грн. З урахуванням технологічних особливостей та агресивного середовища очікується, що теплообмінник такого класу має працювати 7 років. Визначити ступінь зносу теплообмінника.

Задача № 2.5

Первісна вартість основного засобу становить 8000 грн., термін служби 5 років, ліквідаційна вартість 500 грн. Розрахуйте суму амортизації по прямолінійному методу, методі зменшення залишкової вартості, методу прискореного зменшення залишкової вартості й кумулятивному методу. Визначите, який з названих методів нарахування амортизації є економічно

вигідним?

Задача № 2.6

Необхідно визначити показники технічного стану й руху основних засобів на підприємстві, якщо первісна вартість основних засобів на початок року 115 тис. грн., на кінець року -132,8 тис. грн.; знос основних засобів на початок року 53,5 тис. грн., на кінець року – 57,6 тис. грн., надійшло основних засобів за рік 21,5 тис. грн., вибуло за рік - 3,7 тис. грн.

Задача № 2.7

В цеху машинобудівного заводу встановлено 100 верстатів. Річний обсяг випуску продукції – 280 тис. виробів, виробнича потужність цеху – 310 тис. виробів. Режим роботи – 2 зміни. Тривалість зміни – 8 годин.

Визначити: коефіцієнт змінності, коефіцієнт екстенсивності, коефіцієнт інтенсивності, інтегральний коефіцієнт.

Задача № 2.8

Необхідно визначити середньорічну вартість основних фондів та їх вартість на початок наступного за звітним року, а також показники фондівіддачі, фондомісткості продукції та фондоозброєності праці та рентабельності основних фондів, коефіцієнти змінності, оновлення та вибуття основних фондів.

Таблиця 2.4 – Вихідні дані

Показник	Значення
Вартість основних фондів на початок звітного року, тис. грн	8400
Введено в дію основних фондів у звітному році, тис. грн, в тому числі:	
з 1 лютого	1000
з 1 листопада	2250
Виведено з експлуатації основних фондів з 1 травня звітного року, тис. грн.	2395
Обсяг товарної продукції у звітному році, тис. грн	6800
Собівартість товарної продукції у звітному році, тис. грн	5210
Загальна чисельність робітників, чол.	210
Кількість верстатів на підприємстві, з них	150
Працюють у одну зміну, шт.	20
Працюють у дві зміни, шт.	100
Працюють у три зміни, шт.	30

Задача № 2.9

На основі даних у таблиці (у тис. грн.) Визначити виробничо-технологічну структуру виробничих обігових фондів підприємства на початок і кінець року й дати аналіз її змін.

Таблиця 2.5 – Вихідні дані

Обігові фонди	На початок року	На кінець року
1. Виробничі запаси, усього	?	?
♦ сировина, основні й допоміжні матеріали	250	140
♦ паливо	155	203
♦ покупні напівфабрикати	5	3
♦ запасні частини	1	2
♦ мшп	1,2	1,5
2. Незавершене виробництво й напівфабрикати власного виготовлення	12	8
3. Видатки майбутніх періодів, усього		
♦ видатки на підготовку виробництва й освоєння нових видів продукції	1200	1400
♦ видатки на придбання науково-технічної інформації й оплату періодичних видань.	15	0,2

Задача № 2.10

Необхідно визначити плановий норматив оборотних коштів підприємства на I квартал, якщо відомо:

- 1) програма випуску виробів у I кварталі планового року: виріб А – 50 шт.; виріб Б – 60 шт.
- 2) вихідні дані для розрахунку норматива оборотних коштів у виробничих запасах по основних матеріалах і напівфабрикатах наведені в таблиці:
- 3) виробнича собівартість випуску товарної продукції у I кварталі планового року складає 576800 грн., середня тривалість виробничого циклу становить 8 дн., коефіцієнт наростання витрат – 0,83.
- 4) норматив оборотних засобів у залишках готової продукції на складі становить 21790 грн., у витратах майбутніх періодів 19500 грн.
- 5) зробити висновки щодо забезпеченості підприємства оборотними коштами, якщо середній залишок нормованих оборотних коштів у I кварталі планового року склав 90 250 грн.

Таблиця 2.6 – Вихідні дані

Види матеріалів	Норма витрат на один виріб, кг.		Інтервал між поставками, дні.	Транспортний запас, дні.	Ціна, тис. грн./т
	А	Б			
Матеріал 1	80	100	22	5	150
Матеріал 2	20	15	60	5	380
Матеріал 3	50	75	30	-	120
Матеріал 4	15	25	20	10	200

Задача № 2.11

Річний план реалізації продукції на підприємстві становить 28 млн. грн. Середньомісячна сума оборотних засобів запланована у сумі 7 млн. грн. Внаслідок переведу цехів на нові технології тривалість одного обороту скоротилась на 10 днів. Визначити планову і фактичну тривалість одного обороту, плановий і фактичний коефіцієнт оборотності та кількість вивільнених оборотних коштів внаслідок прискорення їх оборотності.

Задача № 2.12

Визначити показники оборотності оборотних коштів у звітному році та їх вивільнення внаслідок прискорення обертання.

Таблиця 2.7 – Вихідні дані

Показник	Значення
Реалізована продукція у базовому році, тис. грн	400
Середньорічний залишок окремих груп оборотних коштів у базовому році, тис. грн в т.ч.	
- сировина та матеріали	15
- напівфабрикати	5
- витрати майбутніх періодів	4
- готова продукція на складі	12
- дебіторська заборгованість	2
- грошові кошти	10
Збільшення обсягу реалізації продукції у звітному році, %	15
Скорочення періоду обороту оборотних коштів у звітному році, дні	8

Питання для самоконтролю знань:

1. Охарактеризуйте основні види активів підприємства згідно з їх

основними класифікаційними ознаками.

2. Охарактеризуйте сутність та склад необоротних активів підприємства.
3. Дайте визначення сутності основних засобів та охарактеризуйте їх склад.
4. Які види оцінки основних засобів Ви знаєте?
5. Розкрийте сутність амортизації та зносу основних засобів.
6. Які основні методи нарахування амортизації основних засобів Ви знаєте?
7. Охарактеризуйте систему показників стану та руху основних засобів.
8. Які показники характеризують ефективність використання основних засобів підприємства?
9. Розкрийте сутність та надайте класифікацію оборотних активів підприємства.
10. Визначте особливості кругообігу оборотних коштів.
11. Визначте методи планування потреби підприємства в оборотних коштах.
12. Розкрийте методи розрахунку нормативів оборотних коштів в окремих елементах (виробничих запасах, незавершеному виробництві тощо).
13. Охарактеризуйте основні показники оборотності оборотних коштів підприємства.
14. Визначте основні напрямки прискорення оборотності оборотних активів.

Практичне заняття 3

(1 год.)

Тема: Витрати на виробництво та реалізацію продукції

1. **Мета:** засвоїти сутність та класифікацію витрат за різними ознаками, засвоїти методичні підходи до калькулювання собівартості одиниці продукції, ознайомитися зі змістом і методикою складання кошторису витрат на виробництво продукції.

В результаті розгляду теоретико-практичних питань *студент повинен вміти:*

- розкрити сутність та класифікацію витрат підприємства;
- групувати витрати за економічними елементами;
- розраховувати собівартість валової, товарної і реалізованої продукції.
- оволодіти методикою визначення собівартості одиниці продукції;
- проводити аналіз поточних витрат підприємства.

План заняття:

1. Сутнісна характеристика та класифікація витрат підприємства.

2. Собівартість продукції (робіт, послуг) її види.
3. Методи калькулювання продукції підприємства.
4. Управління поточними витратами на підприємстві.
5. Зміст і методика обчислення кошторису витрат на виробництво продукції.
6. Розв'язання задач за темою.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача № 3.1

На основі даних, наведених у табл. (у тис. грн.), скласти кошторис витрат на виробництво продукції по економічних елементах на планований рік. Визначити структуру витрат у базисному й звітному році й відсоток зміни питомих витрат в розрахунку на 1грн. виручки від реалізації

Таблиця 3.1 – Вихідні дані

Показники	Звітний рік	Базисний рік
Матеріальні витрати	10000	11200
Витрати на оплату праці	8200	9120
Відрахування на соціальні заходи	3075	3420
Амортизаційні відрахування	1030	1070
Інші витрати	2510	2620
Виручка від реалізації продукції	24815	27430

Задача № 3.2

Необхідно скласти калькуляцію на виробництво одиниці продукції, виходячи з такої інформації. За планом витрати матеріалів на одиницю виробу мають становити : матеріал А - 3,2 кг , матеріал Б – 0,8 кг. Покупна ціна цих матеріалів дорівнює відповідно 98 і 400 грн. за 1 кг. Основна заробітна плата виробничих робітників складатиме 150 грн., додаткова заробітна плата –12 % від основної, а відрахування на соціальні заходи встановлені у розмірі 38,2 %. Витрати на експлуатацію та утримання устаткування очікується в розмірі 90 % і загальновиробничі витрати – 60% від основної зарплати відповідно. Витрати на збут складають 3% від виробничої собівартості продукції.

Задача № 3.3

На підприємстві виробляється продукція, на виготовлення якої витрачають 40 кг матеріала по ціні - 750 грн, за 1 т. Відходи складають 10%. Вони реалізуються по 50 грн. за 1 т. Виріб обробляють у двох цехах - ливарному і механічному. Основна зарплата: у ливарному цеху 3 грн. 20 коп., у

механічному - 2 грн. 80 коп. Додаткова зарплата 6% основної, відрахування на соцстрах 37% від фонду оплати праці. Річна сума загальнопромислових витрат - 2 млн. грн., загальногосподарських - 700 тис.грн. Зарплата основних виробничих робочих за відрядними розцінками - 1 млн.грн. Витрати на збут - 4% виробничої собівартості.

Визначити собівартість одного виробу.

Задача № 3.4

На основі наведених у таблиці вихідних показників необхідно розрахувати (для двох порівнювальних років): кошторис витрат на виробництво; собівартість валової продукції; виробничу собівартість товарної продукції; повну собівартість товарної продукції підприємства.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані

Елементи витрат	Абсолютна величина витрат, тис.грн.	
	базисного року	розрахун. року
1. Матеріальні витрати	10420	8330
2. Витрати на оплату праці	4100	3690
3. Відрахування на соціальні потреби	1780	1610
4. Амортизація основних фондів	1600	1600
5. Інші витрати на виробництво	900	850
6. Витрати, які не включаються у виробничу собівартість продукції	800	700
3. Зміна залишків витрат майбутніх періодів на кінець року (приріст віднімається, зменшення додається)	+ 300	- 100
8. Зміна залишків резервів майбутніх платежів на кінець року (приріст додається, зменшення віднімається)	- 50	+ 10
9. Зміна залишків незавершеного виробництва на кінець року (приріст віднімається, зменшення додається)	- 100	+150
10. Позавиробничі витрати	680	640

Задача № 3.5

Підприємство протягом кварталу виробляє два види продукції: А – обсягом 300 од., Б – обсягом 410 од. Заробітна плата основних робітників, зайнятих на виробництві продукції А – 12000 грн, Б – 18450 грн. Витрати на утримання машин і устаткування — 13000 грн. Визначити суму витрат на утримання машин і устаткування, що припадають на одиницю виробленої продукції видів А і Б.

Задача № 3.6

На виробничому підприємстві за планом змінні витрати на одиницю продукції склали 400 грн., а ціна – 650 грн., загальна сума постійних витрат – 220 тис. грн. Фактично за звітний період ціна на матеріали зросла на 10 %, що привело до збільшення змінних витрат на той же відсоток. Визначити, як зміна ціни на матеріали вплинула на критичний обсяг продукції.

Задача № 3.7

Мале підприємство виготовляє продукцію одного найменування й реалізує її за ціною 380 грн. за одиницю. Питомі змінні витрати становлять 300 грн., сума постійних витрат – 7200 тис. грн. У результаті підвищення орендної плати постійні видатки збільшилися на 4 %, крім цього кон'юнктура ринку привела до зниження ціни на продукцію на 2%. Визначити вплив зміни постійних витрат і ціни на продукцію на величину критичного обсягу виробництва

Задача № 3.8

На основі даних таблиці необхідно визначити:

- маржинальний прибуток;
- коефіцієнт маржинального прибутку;
- критичний обсяг випуску продукції;
- коефіцієнт безпеки операційної діяльності (запас фінансової міцності)
- силу впливу операційного важеля

Таблиця 3.3 – Вихідні дані

	Показник	Значення показника
1)	Виручка від реалізації, тис. грн.	25000
2)	Обсяг продажу, тис. шт.	8000
3)	Вартість матеріалів, тис. грн.	18000
4)	Фонд оплати праці виробничого персоналу, тис. грн.	2000
5)	Орендні платежі, тис. грн.	500
6)	Сума відсотків за кредит, тис. грн.	300
7)	Амортизаційні відрахування, тис. грн.	1000

Задача № 3.9

Розрахувати оптову ціну підприємства, вільну відпускну ціну одиниці продукції та її структуру на підставі даних таблиці:

Таблиця 3.4 – Вихідні дані

Статті витрат	Од. вим.	Кількість
1	2	3
1 Сировина, матеріали	грн.	35,7
2 Куповані вироби і напівфабрикати	грн.	14,3
3 Паливо та енергія на технологічні потреби	грн.	0,8
4 Основна заробітна плата виробничих робітників	грн.	3,2
5 Додаткова зарплата (у відсотках до основної заробітної плати)	%	20
6 Відрахування на соціальні заходи (у відсотках від суми основної та додаткової зарплати)	%	38
7 Витрати на утримання й експлуатацію устаткування (у відсотках до основної заробітної плати)	%	200
8 Загальновиробничі витрати (у відсотках до основної заробітної плати)	%	300
9 Адміністративні витрати (у відсотках до виробничої собівартості)	%	10
10 Витрати на збут (у відсотках до виробничої собівартості)	%	5
11 Рентабельність	%	18

Питання для самоконтролю знань:

1. Що Ви розумієте під «витратами підприємства»?
2. Визначте економічний зміст операційних витрат, фінансових витрат, витрат інвестиційної діяльності, надзвичайних витрат?
3. Який розподіл витрат за ступенем однорідності?
4. Як розрізняються витрати за участю в виробничому процесі?
5. Як розрізняються витрати за участю в технологічному процесі?
6. Що приймають за критерій розподілу витрат на прямі та непрямі? Наведіть приклади прямих та непрямих витрат.
7. Що приймають за критерій розподілу витрат на постійну та змінну частини? Дайте визначення постійних та змінних витрат. Наведіть приклади.
8. Який характер залежності сукупних витрат, змінних та постійних витрат, витрат на одиницю продукції від обсягу виробництва?
9. Що приймають за критерій розподілу витрат за економічними елементами?
10. За якими економічними елементами групують витрати підприємства?

11. Яка мета групування витрат за калькуляційними статтями? За якими статтями розподіляють виробничі витрати у промисловості?
12. Що таке «собівартість продукції (товарів, робіт, послуг)»?
13. Які витрати включають до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)?
14. Який склад собівартості реалізованої продукції?
15. Що відноситься до загальновиробничих витрат на промислових підприємствах?
16. Який склад адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат?
17. Визначте поняття «калькулювання собівартості продукції», «калькуляція», «об'єкт калькуляції», «калькуляційна одиниця», «метод калькулювання».
18. Яка мета калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг?
19. Які методи калькулювання Ви знаєте?
20. Як визначається величина непрямих витрат, що включається до собівартості окремих видів продукції? Що таке «база розподілу непрямих витрат» та які види баз Ви знаєте?
21. Що Ви розумієте під «кошторисом виробництва»?
22. У якій послідовності складають зведений кошторис витрат операційної діяльності?
23. З яких складових формується собівартість валової, товарної та реалізованої продукції?
24. З якою метою проводиться СVP-аналіз?
25. Що таке критичний обсяг виробництва? Як його визначити графічно та аналітично?
26. Які Ви знаєте напрямки та джерела зниження витрат на підприємстві?

Практичне заняття 4.

(1 год.)

Тема: *Фінансово-економічні результати діяльності підприємств*

Мета: ознайомитися з сутністю, класифікацією та порядком формування прибутку підприємства; засвоїти методику розрахунку показників ефективності діяльності підприємства.

В результаті розгляду теоретико-практичних питань *студент повинен вміти:*

- розкрити сутність понять дохід, прибуток, ефект, ефективність;
- визначати фінансовий результат діяльності підприємства;
- розраховувати показники ефективності діяльності підприємства.

План заняття:

1. Поняття та класифікація доходів підприємства.
2. Поняття, види та порядок формування і напрями використання прибутку підприємства.
3. Система показників ефективності діяльності підприємства та методика їх визначення.
4. Розв'язання задач за темою.

Задачі для самостійного розв'язання

Задача № 4.1

Фірма, яка випускає виріб А, виходячи із оцінки ринкової кон'юнктури та цін конкурентів, вважає, що роздрібна ціна на одиницю виробу, що не обкладається акцизом, може бути встановлена на рівні 300 грн. При цьому прибуток і витрати роздрібною торгівлі становлять 30% ціни; прибуток і витрати оптової торгівлі – 25%, власний прибуток фірми – 18%.

Якими мають бути витрати на виробництво виробу А?

Задача № 4.2

За наведеними нижче даними про реалізацію бавовняних тканин визначити за кожною групою тканин:

- а) виручку від реалізації;
- б) собівартість одиниці продукції;
- в) оптову ціну одиниці продукції;
- г) структуру оптової ціни;
- д) прибуток підприємства від реалізації продукції.

Таблиця 4.1 – Вихідні дані

Найменування тканини	Реалізовано, млн пог. м	Обсяг реалізованої продукції за повною собівартістю, млн грн.	Рентабельність, %
Ситцева	893	25 200	10,6
Бязева	964	9 800	9,6
Білизняна	1068	33 500	6,7
Сатинова	493	19 200	8,9
Платтяна	655	28 500	8,1

Задача № 4.3

За планом діяльності виробничого цеху підприємства обсяг реалізації продукції має становити 212 тис. грн., а валові витрати на виробництво (собівартість) продукції не перевищувати 163 тис. грн., у тому числі витрати на

оплату праці виробничих робітників — 35 тис. грн.

Обчислити коефіцієнт приросту доходу виробничого цеху підприємства внаслідок збільшення обсягу реалізації на 15 % та умови, відповідно до якої частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції цеху дорівнює 0,35.

Задача № 4.4

На основі даних, наведених у таблиці визначити чистий дохід від реалізації продукції, валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток до оподаткування.

Таблиця 4.2 – Вихідні дані

Показники	тис. грн.
Виручка від реалізації продукції	6000
ПДВ	1000
Елементи виробничої собівартості:	
прямі матеріальні витрати	1600
прямі витрати на оплату праці	900
інші прямі витрати	700
Адміністративні витрати	820
Витрати на збут	210
Сума штрафів, сплачених підприємством	1,5
Прибуток, отриманий від оренди	2,1
Отримані дивіденди на придбані підприємством акції	0,6
Прибуток від продажу основних фондів	0,3

Задача № 4.5

Загальна виручка від реалізації товарної продукції підприємства має досягти 5900 тис. грн., а валові витрати на виробництво (собівартість) реалізованої продукції становити не більше 5000 тис. грн. Ставка податку на прибуток підприємства дорівнює 18 % від загальної одержаної його величини. Сума чистого прибутку, що спрямовується на створення фонду розвитку виробництва, має скласти 440 тис. грн.

Оцінити рівень достатності прибутку для самофінансування розвитку підприємства у звітному році

Задача № 4.6

Акціонерне товариство «Промінь» на початок розрахункового року мало власний капітал у такому складі:

- акціонерний капітал – 600 тис. грн.;
- резервний фонд – 200 тис. грн.;

- нерозподілений прибуток – 100 тис. грн.

Одержаний у розрахунковому році акціонерним товариством прибуток склав 220 тис. грн. За рішенням загальних зборів акціонерів його буде розподілено так:

- виплати дивідендів акціонерам – 10 % від суми акціонерного капіталу на початок розрахункового року;
- відрахування в резервний фонд – 110 тис. грн.;
- збільшення нагромадженої суми нерозподіленого прибутку – 50 тис. грн.

Визначити загальну величину власного капіталу акціонерного товариства на кінець розрахункового року.

Задача № 4.7

Предметом бізнесової діяльності підприємця слугують виготовлення і реалізація дитячих забавок. Елементи поточних витрат на виробництво (собівартості) одиниці продукції наступні: сировина і матеріали – 20 грн.; витрати на оплату праці – 10 грн.; інші витрати – 4 грн. Продажна ціна одиниці виробу з ПДВ становитиме 60 грн.

Потрібно визначити необхідний обсяг реалізації (продажу) продукції, аби забезпечити одержання 100000 грн. чистого прибутку за умови діючої ставки податку (18 % від величини об'єкта оподаткування).

Задача № 4.8

За наступними даними розрахувати показники рентабельності:

- чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – 624281 тис. грн.;
- собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – 310274 тис. грн.;
- інші операційні доходи – 380059 тис. грн.;
- інші операційні витрати – 409164 тис. грн.;
- адміністративні витрати – 67797 тис. грн.;
- витрати на збут – 87324 тис. грн.;
- чистий прибуток підприємства – 35350 тис. грн.;
- вартість активів підприємства на початок періоду – 922161 тис. грн., на кінець періоду – 919397 тис. грн.;
- вартість власного капіталу підприємства на початок періоду – 772006 тис. грн., на кінець періоду – 740415 тис. грн.

Задача № 4.9

Визначити показник рентабельності власного капіталу (ROE) підприємства якщо відомо, що балансова вартість чистих активів підприємства становить 300 тис.грн. на початок року і 250 тис.грн. на кінець року. Чистий прибуток підприємства склав за рік 50 тис.грн. Ринкова ставка депозитного відсотку оцінюється на рівні 23% річних. Чи має сенс інвестування коштів розглянуте підприємство чи зберігати в ньому раніше вкладені засоби?

Питання для самоконтролю знань:

1. Що Ви розумієте під «доходами підприємства»? Назвіть основні джерела їх утворення.
2. Що включають доходи від операційної діяльності підприємства?
3. Дайте визначення поняття «прибуток підприємства».
4. Які функції виконує прибуток в ринковій економіці?
5. Які види прибутку Ви знаєте?
6. Які чинники впливають на прибуток підприємства?
7. Розкрийте основні етапи формування фінансового результату діяльності підприємства.
8. Назвіть основні напрями розподілу і використання чистого прибутку на підприємстві.
9. Назвіть резерви зростання прибутку від операційної діяльності підприємства.
10. Дайте визначення поняття «ефект». Які види ефекту Ви знаєте?
11. Розкрийте поняття «ефективність».
12. Які Ви знаєте показники ефективності діяльності підприємства?
13. Назвіть чинники, які впливають на ефективність діяльності підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства: навч. посібник. Вид. 2-ге, доповн. та перероб. - Київ : Атіка, 2007. - 528 с.
2. Господарський кодекс України – Харків : ТОВ „Одіссей”, 2004. – 248 с.
3. Дугіна С. І. Маркетингова цінова політика: Навч. посібник. – Київ : КНЕУ, 2005. – 393 с.
4. Економіка підприємства: Збірник практичних задач і конкретних ситуацій : навч. посібник/ За ред. С. Ф. Покропивного. - Київ : КНЕУ, 2005. - 328 с.
5. Економіка підприємства : навч. посібник / За ред. О. П. Крайник. Львів : «Львівська політехніка», 2003. – 208 с.
6. Економіка підприємства : навч. посіб/За ред. А. В. Шегди. – Київ : Знання-Пресс, 2002. – 335 с.
7. Економіка підприємства: навч. посібник для вищої школи. [Примак А. В., Михаліцька Н. Я., Цвайг Х. І., Лалакулич М. Ю.] – Львів : Новий Світ - 2000, 2012. - 439 с.
8. Економіка підприємства: підручник / [Швиданенко Г. О., Васильков В. Г., Гончарова Н. П. та ін.]; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 598 с.
9. Економіка підприємства: підручник / М. Г. Грещак, В. М. Колот, О. Г. Мендрул [та ін.]; за заг. та наук. ред. Г. О. Швиданенко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 816 с.
10. Економіка підприємства: Підручник/ За заг. ред. С. Ф. Покропивного. - Вид. 2-ге, перероб. та доп. - Київ : КНЕУ, 2001. - 528 с.
11. Зайцев Н. Л. Экономика, организация и управление предприятием: Учеб. пособие.- 2-е изд. доп. - Москва : : Инфра –М. , 2004. - 455с.
12. Іванілов О. С. Економіка підприємства: підручник. / О. С. Іванілов; М-во освіти і науки України, Харківський держ. техн. ун-т будівництва та архітектури. – Київ : Центр учбової літератури, 2004. – 728 с.
13. Економіка підприємства: Підручник /За заг. ред. Й. М. Петровича. – Львів: «Новий світ-2000», 2004. – 680 с.
14. Податковий кодекс України – Вінниця: ТОВ «Поліграф-сервіс», 2010. – 512 с.
15. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку в Україні. - Київ : Компас, 2004. -248 с.
16. Фінанси підприємств : підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. - Київ : КНЕУ, 2004. – 552 с.
17. Шваб Л. І. Економіка підприємства: для студентів вищих навчальних закладів 2-е вид. – Київ : Каравела, 2005. – 568 с.
18. Экономика организаций (предприятий): Учебник для вузов / Под ред. проф. В. Я. Горфинкеля.-5-е изд., перераб. и доп. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 767 с.
19. Экономика предприятия: Учеб. пособие / Под ред. проф. Л. Г. Мельника.- 2-е изд. испр. - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 628 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для проведення практичних занять

з дисципліни

«ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА»

*(для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» напрямку
підготовки 6.030509 – Облік і аудит і слухачів другої вищої освіти
спеціальності 7.03050901 – Облік і аудит)*

Укладач: **СКЛЯРУК** Наталя Іванівна

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання: *Н. І. Склярук*

План 2014, поз. 494 М

Підп. до друку 14.10.2014 р.

Формат 60x84/16

Друк на ризографі

Ум. друк. арк. 1,1

Тираж 50 пр.

Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК №4705 від 28.03.2014 р.